

چالش سیاسی تروریسم و دولت کانادا:

مطالعه موردی روابط کانادا با ایران

(تاریخ دریافت: ۹۵/۰۳/۱۴ - تاریخ تصویب: ۹۵/۰۹/۲۲)

رضا موسی زاده^۱

محمود گنج بخش^۲

چکیده

نحوه برخورد دولت‌ها با دعاوی قربانیان حوادث تروریستی از مهم‌ترین مسایل سیاسی روز است. از آنجا که دولت کانادا از مدعیان مبارزه با تروریسم می‌باشد؛ راهبردهای سیاسی حاکم بر این دولت در جهت پاسخ‌گویی به بازماندگان وقایع تروریستی حایز اهمیت است. به نظر می‌رسد این دولت بجای برخورد با دولت‌های حامی تروریسم؛ با متهم نمودن دولت ایران در واقع عمده‌ترین اقدام خود را علیه یکی از قربانیان انجام داد. در تحلیل این عمل دولت کانادا با استفاده از نظریه باری بوزان راجع به امنیت، یافته‌های این مقاله نشان می‌دهد که کانادا با بهره‌گیری از سیاست‌هایی همچون تعریف خاص از دولت حامی تروریسم بین‌الملل و تلقی دولت ایران به‌عنوان بزرگ‌ترین آن‌ها؛ قطع رابطه دیپلماتیک با ایران؛ سلب مصونیت و توقیف اموال دولت و نهادهای دولتی ایران در کانادا به نفع قربانیان حوادث تروریستی سرزمین‌های اشغالی فلسطین و لبنان با آمریکا و اسرائیل همراهی نموده است. با توجه به نظریه بوزان در مورد معمای امنیت و

۱. دانشیار حقوق بین‌الملل دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه (R.mousazade8@gmail.com)

۲. دکترای حقوق بین‌الملل دانشگاه پیام‌نور تهران (نویسنده مسئول) (Mganjbakhsh@gmail.com)

پیچیدگی و تناقضات نهفته در انتخاب‌های سیاسی پیرامون آن عملکرد کانادا راجع به سلب مصونیت دولت ایران در حقوق بین‌الملل قابل دفاع نمی‌باشد. در این نوشتار به‌دنبال پاسخ به این پرسش اصلی هستیم؛ که دلیل اصلی اقدام دولت کانادا علیه دولت ایران چیست؟ این بررسی بر اساس نظریه باری بوزان و با استفاده از روش تحلیلی-توصیفی انجام گردید.

کلیدواژه‌ها: ایران، کانادا، قربانیان تروریسم، باری بوزان

با توجه به اهمیت مباحث بین‌رشته‌ای در حوزه علوم انسانی؛ در این مقاله تلاش می‌شود، مقررات رایج و رویه قضایی کانادا در مورد سلب مصونیت دولت‌های

به اصطلاح حامی تروریسم با توجه به نظریه باری بوزان راجع به امنیت بررسی شود. پژوهش حاضر در صدد تحلیل سیاسی یافته‌های حقوقی است. در این نوشتار نقش ایران به عنوان نیروی چالش‌گر خارجی در امنیت کانادا بر اساس دیدگاه باری بوزان بررسی گردید.

حادثه بمب‌گذاری تروریستی در هواپیمای مسافربری خطوط هوایی هند زمینه‌ساز قوانین و رویه‌های ضد تروریستی کانادا می‌باشد. جنایتی که بزرگ‌ترین و فجیع‌ترین حادثه تروریستی تاریخ کانادا نامیده شده است. (Donald, 2014: 5) جریان دادرسی از سال ۱۹۸۵ تا سال ۲۰۰۶ طول کشید، اما نتیجه‌ای برای کانادا نداشت (web.archive.org, 2011: 12) مظنون اصلی در این بمب‌گذاری افرادی از اقلیت سیک بودند که این حمله را به تلافی اقدامات ارتش هند انجام دادند.^۱ (fr.dbpedia.org, 2011: 2) پس از انتشار نتیجه دادرسی و در بیست و پنجمین سالگرد این فاجعه، استفان هارپر اعلام کرد: «بایستی به شکست‌های فاجعه‌بار هوش پلیس و امنیت هوایی اذعان نمود همچنین به خطاهای دادستانی اعتراف می‌نمایم خطاهایی که به دنبال آن دعوی راجع به بمب‌گذاری شکست خورد.» در این اظهارات نخست وزیر از بازماندگان قربانیان عذرخواهی نمود. (MacCharles, 2010: 1) پس از آن اصلاحیه قانون مصونیت دولت در سال ۲۰۱۲ تصویب شد که زمان اجرای آن از ابتدای سال ۱۹۸۵ تعیین گردید، تا بازماندگان قربانیان حادثه هوایی آن سال بتوانند علیه دولت‌های حامی تروریسم شکایت کنند. اما هیچ شکایتی ثبت نگردید. زیرا دولت‌های سلب مصونیت شده (ایران و سوریه) هیچ ارتباطی با این پرونده نداشتند. همچنین با سایر مواردی که دولت کانادا در آن‌ها با دولت‌های حامی تروریسم درگیر است مرتبط نبودند. گرچه در تعریف تروریسم اختلاف است (پورسعید، ۱۳۸۸: ۱۴۶) ولی اگر ملاحظات سیاسی اجازه می‌داد دولت کانادا بجای اقدام علیه ایران؛ از

۱. قتل‌عام سیک‌ها در عملیات ستاره آبی به دستور دولت هند و در زمان نخست وزیر ایندیرا گاندی اجرا گردید.

اهرم اقتصادی و فشارهای مالی علیه حامیان واقعی تروریسم جهانی استفاده می‌کرد. (Gretchen and Juan, 2015, 2) بنابراین رویه کانادا در برخورد با ایران بمعنی استفاده ابزاری از شعار مبارزه با تروریسم می‌باشد (سلیمانی، ۱۳۸۵: ۱۸۱).

این پژوهش به‌عنوان سؤال اصلی؛ درصد آن است که مهم‌ترین دلایل رویکردهای خارج از عرف بین‌الملل کانادا، در قطع روابط با ایران؛ تعریف خاص از دولت حامی تروریسم بین‌الملل و تلقی دولت ایران به‌عنوان بزرگ‌ترین آن‌ها؛ اصلاح غیرمعارف قانون مصونیت این کشور و توقیف اموال دولت ایران به بهانه مبارزه با تروریسم، را روشن نماید؟

اثر حاضر با استفاده از منابع مکتوب و الکترونیکی و نیز با بهره‌مندی از روش توصیفی - تحلیلی بر اساس نظریه بوزان راجع به امنیت، سعی دارد؛ پاسخ پرسش فوق را ارائه نماید. در پایان این نوشتار؛ آینده اقدامات قضایی کانادا در رابطه با قانون مصونیت و توقیف اموال دولت ایران پیش‌بینی گردیده‌است.

۲. چارچوب نظری و مطالعات پیشین

از آنجاکه هر اقدام حقوقی و قضایی دولت تحت تأثیر عوامل گوناگون سیاسی و غیر آن شکل می‌گیرد، بنابراین بایستی با استفاده از رهیافتی مرتبط به تحلیل آن‌ها پرداخته و به‌صورت علمی این وقایع را نقد نمود. روابط سیاسی دولت‌ها در تعامل با مسائل حقوقی با پیچیدگی خاصی همراه می‌گردد. براین اساس در این مقاله با استفاده از نظریه باری بوزان در خصوص امنیت، اقدامات دولت کانادا در رابطه با ایران و در ارتباط با تروریسم تحلیل شده است. برای آشنایی با موضوع ابتدا قاعده حقوقی سلب مصونیت دولت‌های خارجی و چند اثر مرتبط با موضوع تحقیق بررسی گردید.

۲-۱. چارچوب نظری

باری بوزان با طرح ضرورت گذر از مطالعات راهبردی به مطالعات امنیتی و اهمیت دادن به ابعاد اجتماعی سیاسی امنیت در نظام بین‌المللی در پیشبرد مطالعات امنیتی سهیم بوده است. او در شیوه استدلال خود به چهار مبحث امنیت جامعه‌ای (ممتاز دیدن هویت)، مرجع امنیت (برجسته ساختن بافتار منطقه‌ای)، سطح تحلیل منطقه‌ای و امنیتی یا غیر امنیتی دیدن (تبدیل امور امنیتی به امور سیاسی اجتماعی) توجه ویژه‌ای دارد. بوزان امنیت جامعه‌ای را یکی از ابعاد پنج‌گانه امنیت ملی می‌داند. (نصری، ۱۳۹۰: ۱۰۵-۱۰۷)

الگوی امنیت جامعه‌ای: امنیت جامعه‌ای در دیدگاه بوزان بمعنی فقدان تهدید جامعه‌ای با محور هویت می‌باشد. (بوزان، ۱۳۸۹(ب): ۱۴۴) بنابراین جامعه به‌مثابه گروه‌های اجتماعی، هم یکی از ابعاد امنیت دولت است و هم مرجع امنیت بشمار می‌آید. البته گروه‌های اجتماعی باید به اندازه‌ای مهم باشند که بتوانند به‌طور مستقل از دولت، مرجع^۱ امنیت قرار گیرند. گاهی با امنیتی دیدن؛ موضوعی بعنوان تهدید مطرح می‌شود و گاهی با امنیتی ندیدن؛ مطلبی از حالت تهدید خارج می‌گردد. (بوزان، ۱۳۸۹(ب): ۱۴۷-۱۴۸) امنیت جامعه‌ای با محوریت هویت مطرح می‌گردد بنابراین هرگاه گروهی احساس کند، باور و رویه‌های فرهنگی اجتماعی‌اش انکار، مهار یا دستکاری می‌شود، احساس ناامنی می‌کند. بنظر بوزان و همفکرانش تهدیدات جامعه‌ای مشابه تهدیدات ملی فرایند خاصی دارند و همیشه تدابیر ملی برای حل نابسامانی‌های جامعه‌ای، مؤثر نمی‌باشد. از دید این دسته از اندیشمندان، هر جامعه‌ای، بسته به ساختار هویتی خویش، آسیب‌پذیری‌های داخلی و تهدیدات خارجی ویژه خود را دارد اگر ملتی مانند کانادا ترکیبی از گروه‌های متفاوتی باشد؛ که با چاشنی ایدئولوژی؛ گروه تازه‌ای را تشکیل داده‌اند، هویت ملی آن در برابر ابراز دوباره تمایز و عدم مشابهت نژادی و فرهنگی، آسیب‌پذیر خواهد بود و در

همین حال ملتها و گروههای تشکیل دهنده اینگونه کشورها در صدد صیانت، بقا و ابراز خود هستند. آنها گمان می کنند و گاهی به وضوح می بینند که هویت شان در مقابل تحولات عادی و تحرکات عمدی گروه های دیگر تهدید می شود. (بوزان و همکاران، ۱۳۸۶(د): ۱۹۱) براساس رویکرد بوزان به امنیت گاهی هویت خواهی و تمایل و اصرار بر علایق هویتی، محصول تعارض منافع به ویژه در سطح سیاسی است. به عنوان مثال بعضی نخبگان سیاسی برای کسب رأی اقلیتها بر ضرورت احیای هویت آنان تأکید دارند.

الگوی امنیت منطقه ای: بوزان، با دفاع از سطح تحلیل منطقه ای، نظریه مجموعه منطقه ای امنیت را ارائه نمود. این تئوری در ارتباط با تحولات آمریکای شمالی از قدرت توضیح دهنده بالایی برخوردار است. مؤلفه های تشکیل دهنده نظریه بوزان عبارت است از: ناکافی دیدن سطح تحلیل ملی و جهانی، توجه به لایه های عینی و فرامادی قضایا، تقسیم قدرت های جهان به ابرقدرت - قدرت بزرگ - قدرت منطقه ای و قدرت ضعیف، محوریت هویت تاریخی و مجاورت جغرافیایی در شکل گیری خوسه های امنیتی. دولت یگانه بازیگر نیست و امنیت ملی از مؤلفه های دیگری چون تولید ثروت به عنوان وجه اقتصادی امنیت و استحکامات دفاعی و هجومی برای بازدارندگی رقبا و حمایت از شرکا و متحدین به عنوان وجه نظامی امنیت تشکیل شده است. (نصری، ۱۳۹۰: ۱۱۹ - ۱۲۱) به نظر بوزان در حالی که دولتها در حوزه های سیاسی، اقتصادی، هویتی، زیست محیطی و نظامی؛ رقابت شدیدی با یکدیگر دارند، اما همیشه در جستجوی چگونگی رهایی از تهدیدات هستند. در بررسی اقدامات دولتها بایستی به نحوه و میزان تعامل آنها بین آسیب پذیری های داخلی و تهدیدات خارجی تمرکز نمود. بوزان تفسیرهای هابزی و کانتی از امنیت بین الملل را ناقص می داند. (بوزان، مردم؛ دولت ها و هراس، ۱۳۸۹: ۱۴۱) به نظر وی بسیاری از تحلیلگران فقط به صلح و همکاری توجه دارند و بسیاری دیگر بر قدرت طلبی بازیگران تأکید می کنند. در عین حال، امنیت و توجه به آن بهتر می تواند بحث های مربوط به تنوع و

تعارض‌های موجود را چارچوب‌بندی کند. (نصری، ۱۳۹۰: ۱۰۶) شش خوشه امنیتی در مناطق آسیا، خاورمیانه، اروپا، آفریقا، آمریکای شمالی و آمریکای جنوبی وجود دارد که مسائل آنها با همدیگر در درون خوشه یا منطقه مشابه می‌باشد. (بوزان، ترجمه قهرمانپور، ۱۳۸۷(الف): ۲۳)

۲-۲. مروری بر مطالعات پیشین

از آنجا که تنها متضرر از اقدامات کانادا دولت ایران می‌باشد، کارهای تحقیقی و پژوهشی قابل توجهی که بطور مستقیم در خصوص موضوع این مقاله باشد؛ در خارج کشور صورت نگرفته است. بنابراین علاوه بر پژوهش‌های مشابه؛ مهم‌ترین مرجع تحقیق اطلاعات دریافتی از منابع رسمی دولت کانادا می‌باشد. عمده‌ترین این موارد عبارت‌اند از:

الف. منابع انگلیسی

از آنجا که مطالعه گزارش‌های مجالس کانادا در زمان تصویب قانون در تفسیر مقررات و تحلیل رویکرد امنیتی دولت کانادا مؤثر می‌باشد، گزارش کمیته اختصاصی سنای کانادا مربوط به اقدامات ضد تروریستی و امنیتی تحت عنوان «جمع بین آزادی و تهدید تروریستی: گام‌های مثبت پیش‌رو» مطالعه گردید. این گزارش حاکی از این است که در تدوین این اصلاحات اهداف سیاسی، امنیتی

خاصی غلبه دارد. (The Special Senate Committee, 2011)

برای درک روح حاکم بر مقررات؛ مطالعه مستندات مربوط به دستگاه قضایی نیز مفید می‌باشد. بنابراین به گزارش‌های دادگستری کانادا در مورد اصلاحات قانون مصونیت اموال دولتی^۱ و قانون عدالت برای قربانیان اعمال تروریستی^۲ مانند کتاب «نظام کانادایی عدالت»^۳ مراجعه گردید. این اثر با بیان ریشه‌های فلسفی و علمی مقررات فوق و رویه‌های مرتبط با آن؛ نگارندگان را در تفسیر اقدامات

---

1. State Immunity Act(SIA)
2. Justic for Victims of Terrorism Act(JVTA)
3. Canada's System of Justice

کانادا کمک نمود. (justice.gc.ca, 2015)

گزارش تحقیقاتی وزارت امور خارجه کانادا با عنوان «تأمین مالی تروریسم و تاثیر آن بر کانادا» به نکات مهمی راجع به حامیان تروریسم و وضعیت اصلاحات قانونی سال ۲۰۱۲ و نتایج آن اشاره دارد. این گزارش رسمی رویکرد امنیتی کانادا را تبیین نمود و برخی اطلاعات مستند را برای این پژوهش فراهم کرد. در پایان این گزارش چنین نتیجه گیری گردید: «ایران و سپاه پاسداران بزرگترین حامی تروریسم بین الملل هستند.» (Fanusie, 2015: 6)

در مقاله «مقررات شبه جرم خارجی در کانادا»، نویسنده با انتقاد از اصلاحات قانونی فوق اعلام می کند که این قوانین محدود به مسئولیت دولت های خارجی برای اعمال تروریستی است، و نقض سایر قواعد حقوق بین الملل مانند شکنجه و جنایات جنگی را، با وجود اهمیت بیشتر و گسترده تر پوشش نمی دهد. (René, 2012: 2)

در مقاله «عمر کوتاه قانون عدالت برای قربانیان اعمال تروریستی» نویسنده خلاصه ای از قانون گذاری و همچنین دعاوی مرتبط با اصلاح قانون مصونیت؛ بیان گردیده است. نویسنده با مرور کلی بر دعاوی مطروحه؛ به بیان ایرادات عملی که خود با آن مواجه بوده است، می پردازد. او به اصلاحات قانون عدالت برای قربانیان اعمال تروریستی و نحوه عمل محاکم کانادا معترض است و با توجه به تقدم اتباع آمریکا در اقدام علیه ایران و محدودیت منابع مالی ایران در کانادا به این نتیجه می رسد که بزه دیدگان کانادایی تروریسم که منتسب به دولت های خارجی می باشد، بنحو مناسبی از مزایای این مقررات برخوردار نشده اند. (Poingratic-Speyer, 2014: 26) این مقاله دیدگاه یکی از وکلای بزه دیدگان می باشد و نواقص مقررات و اغراض سیاسی دولت کانادا را بیان می کند.

ب. منابع فارسی

در برخی پژوهش‌ها مانند مقاله «تحول تروریسم در روابط بین‌الملل» چپستی و چگونگی تحول این مفهوم تروریسم در روابط بین‌الملل تبیین شده است. در این تحقیق تروریسم مفهومی مناقشه برانگیز و بین رشته ای بیان گردیده که اکنون به شکل تروریسم جهانی متحول شده است. (پورسعید، ۱۳۸۸: ۱۴۶)

در مقاله «آشفستگی معنایی تروریسم» نگارنده به تبیین ایده‌ها و مشکلات اصلی موجود در روند مفهوم‌سازی تروریسم در دو گفتمان رسمی - سیاسی و علمی - آکادمیک می‌پردازد و استفاده ابزاری دولت‌های سلطه‌گر از این مفهوم را بخوبی تبیین می‌نماید. (سلیمانی، ۱۳۸۵: ۱۸۱)

در مقاله «تعریف سازمان ملل متحد از پدیده تروریسم، مروری بر اسناد مصوب و دیدگاه‌های صاحب‌نظران» بنظر نویسنده بر اساس گرایش غالب در جهان هرگونه تحرک خشونت‌آمیز علیه نظام‌های سیاسی و قدرت‌های حاکم در سرزمین‌های مختلف بدون توجه به علل، انگیزه‌ها، مبانی اعتقادی و ریشه‌های آن، مصداق فعالیت تروریستی می‌باشد. (بزرگمهری، ۱۳۸۷: ۱۹)

در مقاله «تروریسم بین‌المللی به مثابه استثناء در حال ظهور قاعده مصونیت دولت-بررسی قانون جدید کانادا» نویسنده با تحلیل حقوقی این اقدام خلاف حقوق بین‌الملل، عمل دولت کانادا را از اسباب مسئولیت این دولت بشمار می‌آورد. (عبداللهی، ۱۳۹۴: ۵۹-۸۱) نویسنده در این مقاله به آرای محاکم کانادا راجع به مصونیت دولت اشاره ای ندارد.

در مقاله «مصونیت در حقوق بین‌الملل» نگارنده با تشریح پیشینه قاعده مصونیت دولت به تحلیل حقوقی آراء مرتبط مانند رأی دیوان بین‌المللی دادگستری در دعوی آلمان علیه ایتالیا و اقدامات دولت کانادا پرداخته است. (ممتاز، ۱۳۹۴: ۵۲۱-۵۲۷)

بطور خلاصه برخی از منابع فوق که مربوط به دولت کانادا می‌باشند، بدون تحلیل علمی و در راستای اهداف سیاسی ایالات متحده و اسرائیل حرکت نموده‌اند. تعداد دیگری از منابع مربوط به گزارشات غیرمنصفانه می‌باشد، که تحت تأثیر هژمونی

برتر صهیونیستی حاکم بر آمریکای شمالی نظریه پردازی کرده‌اند. برخی دیگر از منابع بطور مختصر به بررسی صرف سیاسی و حقوقی قضیه تروریسم پرداخته‌اند. اما پژوهش حاضر از جهت نوع بررسی (تحلیل امنیتی اقدامات حقوقی دولت کانادا در سلب مصونیت ایران) به‌عنوان یک پژوهش بین‌رشته‌ای و منحصربفرد می‌باشد و اثر مشابهی ندارد. در این پژوهش با تطبیق اقدامات کانادا علیه ایران و مشخص نمودن نقاط ضعف آن از منظر حقوق بین‌الملل؛ به انگیزه‌های سیاسی آن پرداخته شده است. در نهایت پس از طرح مباحث نظری و تطبیق و همپوشانی با موضوع محوری و سؤال اصلی در نتیجه‌گیری به یافته مطلوب و موردنظر و بررسی چشم‌انداز آتی راجع به مصونیت ایران در کانادا دست یافتیم.

۳. روش شناسی

در این پژوهش از روش توصیفی جهت تحلیل و تبیین داده‌ها (مطالعه اسناد و متون مربوطه) استفاده شده است و از نظریه باری بوزان راجع به امنیت منطقه‌ای و جامعه‌ای استفاده شده است. در این نوشتار با رویکردی تاریخی، در پی چرایی، چگونگی و تبیین وقایع بحران ساز کانادا نسبت به ایران برآمده‌ایم. روش تاریخی، هدف را بر مبنای تفحص، جستجو، تجسس و نهایتاً واکاوی رویداد و یا مجموعه وقایعی می‌گذارد که در گذشته به وقوع پیوسته و یا حتی در دوره حاضر و در یک مقطع زمانی مشخص اتفاق افتاده است. از آنجا که در فاصله دو زمان مشخص، رویدادهایی به وقوع پیوسته و ابزارهایی تکمیل گشته است، لذا هدف روش تاریخی معطوف به این نکته است که حقایق به وقوع پیوسته را از طریق کشف روابط پدیده‌ها، فرایندها، موضوعات، بررسی عوامل بروز و چگونگی آن‌ها تجزیه و تحلیل نماید. در این رویکرد با گردآوری اسناد و بررسی آن‌ها به علت یابی و نقد منابع هم عنایت شده است. (نادری و سیف نراقی، ۱۳۸۵: ۶۶) از طریق بررسی داده‌های حقوقی و تاریخی می‌توان به عوامل موثر در بروز وقایع حقوقی که رخ داده اند، پی برد و رویدادهای زمان حال را بهتر شناخت.

چالش سیاسی تروریسم و دولت... ۱۵۷

(سرمد، بازرگان و حجازی، ۱۳۸۵: ۱۲۲) شناخت و پیش‌بینی آینده برای هر فرد و هر جامعه ضروری است و در راه تحقق این مهم، شناخت تاریخی گامی اجتناب‌ناپذیر است زیرا برای پیش‌بینی حرکت پدیده‌ها باید به عقب بازگشت و گذشته آنان را شناخت، که در اصطلاح به آن فرافکنی روند اطلاق می‌شود. (ساروخانی، ۱۳۸۰: ۱۹۵-۱۹۸) بنابراین با مطالعه تغییرات یا ثبات یک پدیده در گذشته، جهت حرکت و مسیر آینده را پیش‌بینی نموده و برای اقدام مناسب برنامه ریزی می‌شود. البته پیش‌بینی در این روش احتمالی است.

با توجه به اینکه موضوع سلب مصونیت دولت ایران نیازمند توصیف، تحلیل و در نهایت تبیین مصادیق می‌باشد و موارد عملی آن در آمریکا و کانادا بوده‌است و از طرف دیگر نظریات باری بوزان با واقعیات آمریکای شمالی و اقدامات دولت کانادا مطابقت بیشتری دارد، این نظریه به‌عنوان نظریه غالب مبنای بحث قرار گرفت.

۴. بررسی اجمالی مصونیت قضایی دولت

از زمانی که در نتیجه معاهدات و استقالاتا حاکمیت برابر کشورها به رسمیت شناخته شد، قاعده مصونیت دولت از رسیدگی قضایی در محاکم کشور دیگر نیز وارد ادبیات حقوقی گردید. مصونیت دولت؛ گاهی بصورت مطلق مطرح بوده و زمانی نیز با اضافه نمودن استثنائاتی، گاهی بصورت صرفاً عرفی، گاهی با وضع مقررات خاص و گاهی فقط در محدوده اقدامات اجرایی رایج بوده‌است. (حبیبی مجنده، ۱۳۹۳: ۸۱) به نظر دیوان بین‌المللی دادگستری اصل حاکمیت برابر دولت‌ها ریشه قاعده مصونیت دولت است. (IcJ, Reports Germany v. Italy, 2012: 27) کنوانسیون سازمان ملل متحد درباره مصونیت قضایی دولت‌ها و اموال آن‌ها^۱ پس از بررسی‌های طولانی در تاریخ سال ۲۰۰۴ به تصویب مجمع

1. United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property

عمومی رسید. (UN, 2004: 2) تصویب این کنوانسیون حاکی از تشکیل
اجماعی جهانی برای حمایت از نظریه حقوقی مصونیت محدود بمنظور انجام
رسیدگی‌های مدنی در مورد دولت است. در مورد مسائلی که ضمن مقررات
کنوانسیون بطور صریح تعیین تکلیف نشده است، براساس این کنوانسیون قواعد
حقوق بین‌الملل عرفی همچنان حاکم خواهد بود. بنابراین دیوان بین‌المللی
دادگستری در دعوای آلمان علیه ایتالیا در سال ۲۰۱۲، سلب مصونیت دولت
آلمان در محاکم ایتالیا را نپذیرفت. (Icj, Reports Germany v. Italy, 143: 2012)
در این رأی؛ دیوان بین‌المللی دادگستری دادگاه‌های ایتالیا را
موظف می‌کند، آرای مخالف رأی دیوان را نقض نمایند. (ممتاز، ۱۳۹۴: ۵۲۶)
باتوجه به موارد فوق اقدام دولت کانادا در سلب مصونیت و توقیف دارایی‌های
ایران فاقد وجهت حقوقی است و موجب مسئولیت بین‌المللی کانادا می‌گردد.
(عبداللهی، ۱۳۹۴: ۸۰) این اقدام با سه پیش فرض همراه بود. یکی تعریف خاص
از تروریسم و یکی تلقی آن به‌عنوان مهم‌ترین تهدید صلح جهانی و دیگری تلقی
ایران به‌عنوان بزرگ‌ترین حامی تروریسم. (Fanusie, 2015:9) دولت کانادا
که مدعی عدالت خواهی و مبارزه با تروریسم می‌باشد، (justice.gc.ca, 2015:10)
نسبت به مصادیق مشترک جهانی دولت‌های حامی تروریسم بین‌الملل
هیچ اقدامی انجام نداد و فقط اموال (یکی از بزرگ‌ترین قربانیان) دولت ایران
را توقیف نمود. (Peters and Zarate 2015:21) البته سلب مصونیت قضایی
و توقیف دارایی‌های ایران، بزه‌دیدگان کانادایی تروریسم را راضی
ننمود. (Poingracic-Speyer, 2014: 26) زیرا هدف فعالین سیاسی کانادا
بی‌کیفرنماندن کلیه موارد نقض حقوق بشر بود. (René, 2012:16) گزارش‌های
مجالس کانادا در زمان تصویب قانون نیز حکایت از دغدغه‌های حقوق بشری
دارد. (The Special Senate Committee, 2011:64)
عمده‌ترین موضوع حقوق بشری کانادا در این زمان مربوط به حمله تروریستی
سال ۱۹۸۵ در پرواز مونترال به دهلی نو می‌باشد که این حادثه مرتبط با اقلیت

سیک تلقی گردید. با این فرض سبک‌ها در جستجوی هویت فراموش‌شده خودشان هستند. این مطلب نیز مصداق بارز نظریه امنیت جامعه‌ای بوزان می‌باشد زیرا مفهوم مرکزی این تئوری هویت است.

۵. تحلیلی بر اعمال حقوقی دولت کانادا در مواجهه با دولت‌های حامی تروریسم براساس این دیدگاه که هرگونه تحرک خشونت‌آمیز علیه نظام‌های سیاسی حاکم در سرزمین‌های مختلف بدون توجه به علل، انگیزه‌ها، مبانی اعتقادی و ریشه‌های آن، مصداق فعالیت تروریستی باشد (بزرگمهری، ۱۳۸۷: ۱۹). قطر و کویت حوزه‌های مهم تأمین مالی تروریسم بین‌الملل (بزرگ‌ترین دولت‌های حامی تروریسم) هستند. به‌عنوان نمونه در طول جنگ دوم خلیج فارس یک قطری بنام عبدالرحمن النعیمی (Abdulrahman al-Nuaymi) ماهانه ۲ میلیون دلار به القاعده (Al-Qaeda) عراق کمک می‌کرد. در سال ۲۰۱۳ وزارت خزانه داری آمریکا او را یکی از توزیع‌کنندگان پول بین سران القاعده در عراق و سوریه و یمن و سران الشباب در سومالی اعلام کرد. (U.S. Department of the Treasury, 2013: 2249) مقامات قطری به این موضوع توجه نکرده و این شخص آزادانه در دوحه فعالیت می‌کند. (Mendick, 2014: 45) جنگجویان جهادی در سوریه از کمک‌های مالی از طریق جمع‌آوری اعانه در کویت بهره‌مند می‌شوند این هدایا با اهدافی بظاهر بشردوستانه ولی برای گروه‌های نظامی تروریستی جمع‌آوری می‌گردد. (Cohen, 2014: 2308) و این مدیریت قوی منابع مالی مهمترین علت درون‌سازمانی موفقیت‌های داعش بوده است. (طارمی، ۱۳۹۴: ۲۱۵) آمریکا و هم‌پیمانانش با ایجاد گروه‌های تروریستی و سکوت در برابر دولت‌های حامی آن‌ها، هم‌بازاری برای تولیدات نظامی خود ایجاد کرده و هم‌نگرانی هانتینگتون از تمدن اسلامی با وجود چنین عناصر تربیت‌شده‌ای را برطرف کرده‌اند. پس خود این دولت‌ها؛ بزرگ‌ترین دولت‌های حامی تروریسم بین‌الملل می‌باشند. (شهنازی، ۱۳۹۴: ۳۳) از آنجا که تروریسم بزرگ‌ترین خطر برای صلح و امنیت ملی و بین‌المللی است. (سمیعی اصفهانی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۰۷) آمریکا

و هم‌پیمانانش بزرگ‌ترین تهدید برای صلح و امنیت بین‌المللی می‌باشند. بنابراین و با عنایت به عقیده بوزان که می‌گوید « امنیت تعامل میان تهدیدات و آسیب‌پذیری‌ها است به‌عبارت دیگر امنیت تلاشی است که توسط بازیگران مختلف صورت می‌گیرد تا آنان را به جایگاه مطلوب برساند.» (بوزان، تحول در مفهوم امنیت بین‌المللی؛ جامعه بین‌المللی و امنیت بین‌المللی، ترجمه خبیری، ۱۳۸۰: ۲۲۳) بایستی اقدامات دولت کانادا علیه قطر و کویت متمرکز می‌گردد نه ایران. در گزارش رسمی «تأمین مالی تروریسم و تاثیر آن بر کانادا» به نکات مهمی راجع به حامیان مستقیم و غیرمستقیم تروریسم اشاره گردید. در این گزارش اطلاعات حمایت‌های مستقیم و غیرمستقیم دولت‌های عربی خلیج فارس بیان می‌شود و به جنایات هولناک گروه‌های تکفیری و اختلاف بنیادین ایران با آنها اشاره می‌گردد ولی در کمال ناباوری؛ هنگام نتیجه‌گیری ایران بزرگ‌ترین حامی تروریسم معرفی می‌شود. براساس این نظریه که «امنیت تنها کارکرد مشروع دولت است.» (بوزان، ترجمه پارساپور، ۱۳۸۷(ج): ۱۰۱) یعنی مشروعیت اقدامات دولت تنها به حوزه امنیت محدود می‌شود؛ شایسته است که دولت کانادا از اهرم اقتصادی و فشارهای مالی علیه حامیان تروریسم استفاده نماید. (Fanusie Tuesday, 2015: 8, 14) پس از حملات ۱۱ سپتامبر شیوه‌های مبارزه با تروریسم بین‌الملل تحول یافت و همان‌طور که قطعنامه‌های متعدد سازمان ملل در رابطه با تأمین مالی اقدامات تروریستی صادر گردید؛ بیشتر توجه مقامات کانادا و آمریکا نیز به تأمین مالی تروریسم جلب شد. ولی با بررسی عملکرد این دو کشور به این نتیجه می‌رسیم که بسیاری از دولت‌های دوست کانادا و آمریکا که روابط نظامی و دیپلماتیک گسترده‌ای با این کشورها دارند به تأمین‌کنندگان مالی تروریست‌ها اجازه فعالیت می‌دهند. (Mauldin, 2014: 25) این مصداق بارز نظریه مجموعه منطقه‌ای امنیت در تئوری باری بوزان است. داعش و سایر گروه‌های تکفیری برای جذب نیرو در کانادا فعالیت دارند (CTV News, 2015). دولت کانادا از این موارد اطلاع کافی دارد مانند جان

مک گیور (John Macguire) که در سال ۲۰۱۲ دانشگاه اوتاوا را به قصد کمک به نیروهای جهادی سوریه ترک کرد. (Campion-Smith and Shephard, 2015: 2) ولی هیچ اقدام قابل توجهی نمی‌نماید. از طرف دیگر نیروهای کانادا تحت پوشش نیروهای چند ملیتی برای مبارزه با تروریسم به کمک دولت‌های قربانی مانند افغانستان و نیجر رفتند. (Chase, 2015: 32) حتی تعدادی کانادایی در مبارزه بر علیه گروه‌های تروریستی مانندالشباب (Al-Shabaab) و گروه بوکوحرام (Boko Haram) کشته و یا مجروح شدند (Public Safety (Chase, "Canadian Soldiers..." 2015:28) Canada, 2014: 25-27) با وجود این همه شواهد مستند راجع به دولت‌های حامی بزرگ‌ترین تروریست‌های دنیا؛ دولت کانادا بدون هیچ‌گونه سندی، ایران را بزرگ‌ترین حامی تروریست تشخیص می‌دهد (Cohen, 2014: 2308) و همزمان در موارد متعدد به وجود اختلافات ریشه‌ای بین القاعده و گروه‌های تروریستی مشابه با ایران اذعان می‌شود. (U.S., (Roggio, 2013: 34) (U.S., 2011: 126) (U.S., 2014: 134) در همین حال بدون دلیل ادعا می‌گردد؛ ایران در کلیه عملیات‌های تروریستی القاعده در آمریکا و کانادا مساعدت می‌کند. (The Guardian, 2015: 21) و در یک محاکمه غیابی؛ دولت ایران راجع به حملات ۱۱ سپتامبر محکوم می‌گردد (U.S. DISTRICT COURT... 2011: 53) همچنین ادعا می‌شود که ایران سالیانه صدها میلیون دلار به گروه‌های حزب الله و حماس کمک مالی می‌کند. (Fanusie Tuesday, 2015: 7) با وجودی که تروریست‌ها در سطح جهان به راحتی ضوابط بین‌المللی را در تحریم‌های تجاری با کمک کشورهای حامی خود پشت سر می‌گذارند، اما با برخورد قهرآمیز آمریکا و کانادا مواجه نمی‌شوند مانند تجارت ذغال سنگ و سایر کالاها توسط الشباب در سومالی که با همکاری برخی دولت‌ها و علیرغم

۱. برای مطالعه بیشتر مراجعه کنید به:

http://information.iran911case.com/Havlish_Findings_of_Fact_and_Conclusions_of_Law_Signed_12-22-11.pdf

تحریم‌های بین‌المللی رونق دارد. (Keatinge, 2015: 132)(phys.org, 2014: 117) و یا تجارت غیرقانونی عاج در کنیا توسط الشباب و استفاده از عواید آن برای حملات تروریستی (Kalron, 2015: 27) که در سطح افریقا وجود دارد و همچنین سرقت از بانکها و اموال مردم (Murdock, 2014: 24) و سرقت وسایل نقلیه و تجهیزات نظامی (Abubakar, 2014: 36) توسط گروه تروریستی بوکو حرام که در نیجریه جریان دارد و تجارت غیر قانونی حیات وحش افریقا که توسط تروریست‌های شناخته‌شده و با اطلاع دولت‌ها انجام می‌شود. (Poe, 2014: 11) و کمک و تأمین مالی دولت جمهوری کنگو به گروه موسوم به ارتش مقاومت که به ارتکاب اعمال تروریستی در سراسر آفریقای مرکزی منتهی می‌گردد. (Jones, 2014: 23) و همچنین فروش نفت و آثار تاریخی و میراث فرهنگی عراق و سوریه توسط داعش که با اطلاع و سکوت و گاهی همراهی برخی دولت‌ها انجام می‌گردد. (Fantz, 2015: 42) اقدامات غیر قانونی داعش و النصره بارها توسط شورای امنیت محکوم شده است. (زمانی، ۱۳۹۴: ۱۲۸) اما چرایی اقدامات دولت کانادا در این مورد با نظریه بوزان در خصوص حمایت از شرکا و متحدین به‌عنوان وجه نظامی امنیت قابل تفسیر می‌باشد. براین اساس کانادا برای تأمین امنیت منطقه‌ای خود با ایالات متحده همراه گردیده است.

در تمامی موارد فوق و موارد مشابه که حمایت وسیع دولت‌ها از تروریسم مورد قبول دولت کانادا نیز واقع گردیده است این دولت نمی‌خواهد از فشارهای مالی علیه حامیان تروریسم جهانی استفاده نماید. (Peters and Zarate, 2015: 48) و این در حالی است که خسارات وارده به اتباع کانادا در این کشورها به مراتب بیشتر از خسارات ادعایی منتسب به ایران ناشی از اقدامات گروه‌های خاص در فلسطین اشغالی و لبنان می‌باشد. خسارات وارده گروه‌های تروریستی فوق به لحاظ حجم فجایع انسانی و مادی بی‌نظیر است و این موضوع با شناسایی آن‌ها توسط مجامع بین‌المللی و دولت‌های مختلف به‌عنوان تروریست همراه شده

است. (UN Security Council, 2014: 5-6) در واقع میان جامعه بین‌المللی و امنیت بین‌المللی رابطه مهمی وجود دارد بنحوی که «وجود یک جامعه بین‌المللی کامل و تمام عیار رابطه امنیتی را میان دولت‌ها ایجاد می‌کند.» (بوزان، تحول در مفهوم امنیت بین‌المللی؛ جامعه بین‌المللی و امنیت بین‌المللی ترجمه خیبری، ۱۳۸۰: ۲۴۴) برای تأمین امنیت بین‌المللی بایستی همه دولت‌ها همکاری نمایند اما آمریکا و کانادا برای دستگیری سرمایه‌داران تروریست به کشورهای حوزه خلیج فارس فشار نمی‌آورند. (Mauldin, 2014: 53) آن‌ها آزادانه و با حمایت دولت‌های خاص به عنوان جمع آوری اعانه در شبکه‌های اجتماعی فیس بوک و توئیتر و مانند آن به تأمین مالی و آموزش تروریست‌ها می‌پردازند. (Fanusie, 2015: 6) تروریست‌هایی که عامل نسل‌کشی و جنایات جنگی و نقض فاحش حقوق بین‌الملل هستند. جنایاتی که اگر به فرض محال قرار باشد با خسارات مبارزات آزادیبخش مردم مظلوم فلسطین اشغالی و لبنان مقایسه شود؛ آسیب‌های وارده این تروریست‌ها در یک روز با خسارات چند سال مبارزه آن‌ها قابل قیاس نیست. بنابراین تروریست‌هایی مانند داعش بزرگ‌ترین تهدید صلح و امنیت بین‌المللی می‌باشند. (Willsher, 2014: 3) آمریکا و چندین کشور دیگر مخالف نظام سوریه با ارسال تسلیحات برای گروه‌های تروریستی به دلیل نقض قواعد آمره بین‌المللی همچون منع حمایت از تروریسم به انحاء مختلف، اصل عدم مداخله و عدم تجاوز؛ مرتکب جنایات بین‌المللی شده‌اند و به عنوان دولت‌های حامی تروریست مسئولیت بین‌المللی دارند. (تدینی و کازرونی، ۱۳۹۴: ۱۱۳)

بطور کلی تأمین مالی تروریسم تحت حمایت دولت چالش منحصر به فرد دموکراسی معاصر است که آموزش و تأمین سلاح و تجهیزات کامل و تأمین منابع گسترده مالی را از مرزهای مستقل ممکن ساخته است. (Fanusie, 2015: 6) دولت کانادا از این همه مقدمه نتیجه‌ای خلاف ادله و مقدمات گرفته و ایران را فعال‌ترین حامی تروریسم بین‌الملل شناسایی نموده است و نیروی قدس سپاه را تسهیل‌کننده فعالیت‌های خشونت‌آمیز در سراسر جهان معرفی می‌نماید. دولت

کانادا دستور توقیف دارایی ایران و شرکت‌های وابسته را بمنظور جبران خسارات قربانیان حوادث منتسب به حماس و حزب الله می‌دهد. (Edward Tracy..., 2014: 21) و ادعا می‌کند که این اقدام در مقابله با تهدیدات جدید در تأمین مالی تروریست بویژه تروریست دولتی انجام شده است. (Brown's, 2014: 3)

۶. بحران روابط دیپلماتیک ایران و کانادا

به نظر بوزان روابط میان کشورها به عواملی مانند تهدیدآمیز یا حمایت‌آمیز دیدن ساخت‌ها و فعالیت‌های داخلی بوسیله یکدیگر بستگی دارد. (بوزان، ترجمه پارساپور، ۱۳۸۷ (ج): ۸۶) با عنایت به این مطلب در بیانیه مورخ ۷ سپتامبر ۲۰۱۲ وزارت خارجه کانادا که پس از قطع روابط دیپلماتیک صادر گردیده، با لحنی خارج از نزاکت ایران به‌عنوان حامی تروریسم معرفی شده است. (Palmer and Ljunggren, 2012: 2) اظهارات تند منتشره در تارنمای وزارت امورخارجه این کشور مؤید غرض‌ورزی مقامات کانادایی است. (Government of Canada 2012:2) ایران این کار را پیروی کورکورانه کانادا از بریتانیا خواند. (بروجردی، ۱۳۹۱: ۱) با عنایت به نظریه بوزان در خصوص مجموعه منطقه‌ای امنیت بنظر می‌رسد اقدامات خصمانه کانادا علیه ایران در راستای همراهی با اسرائیل و ایالات متحده می‌باشد که بمنظور حمایت از شرکا و متحدین به‌عنوان جنبه نظامی امنیت انجام شده است. قدرت‌های منطقه‌ای آمریکای شمالی در جهت حل بحران تروریسم به‌عنوان یک معضل سیاسی مهم با یکدیگر همکاری نمودند. این الگوی امنیتی بر مبنای غلبه یک بازیگر بر سایر بازیگران و برای اعمال سیاست بازدارندگی و با استفاده از ابزارهای اقتصادی طراحی و اجرا گردید. (واعظی، ۱۳۸۵: ۲۷-۸) در ارتباط با تروریسم منتسب به ایران؛ کانادا و کشورهای همسوسعی نمودند؛ با ایراد اتهامات بی‌اساس مانند حمایت از تروریسم و تلاش جهت دستیابی به بمب‌اتم؛ ایران را در منطقه و جهان حامی تروریسم و بزرگ‌ترین تهدید علیه صلح و امنیت جهانی نشان داده و این کشور را از جامعه جهانی منزوی نمایند. بطورکلی یکی از ابزارهای

امنیت جمعی آمریکا و کشورهای هم‌پیمان مانند انگلستان و کانادا برای اعمال فشار بیشتر به ایران، الگوی امنیتی هژمونیک است. این الگوی امنیتی بر مبنای اصل غلبه یک بازیگر بر سایرین طراحی شده و از ابزار اقتصادی برای اعمال سیاست بازدارندگی استفاده می‌گردد. در این مدل گروه دوست و دشمن از یکدیگر جدا می‌شود و رویکردی اجماعی برای رویارویی با کشورهای غیردوست ایجاد می‌گردد. در مرحله بعد از همه گونه امکانات برای محدود نمودن دولت غیر دوست استفاده می‌شود. (بردبار و خواجه سروی، ۱۳۹۴: ۱۱۲)

نویسندگان برآنند تا جریان سیاسی حاکم بر کانادا را در مورد مبارزه با دولت‌های حامی تروریسم تبیین نمایند و در ادامه چالش‌هایی که کانادا در این زمینه ایجاد نموده است را بررسی کنند.

دولت‌ها و سایر بازیگران بین‌المللی اگر می‌خواهند امنیت بطور مؤثری تضمین شود بایستی بطور دسته‌جمعی در پی تأمین آن برآیند. در مرحله اول ممکن است دولت‌ها بعزت منافع شخصی و حفاظت از اتباع خویش در صدد دفع تهدیدات امنیتی بر آیند و در یک مرحله عالی‌تر؛ درک جهان‌محور از مسئولیت‌مشترک برای امنیت انسانی مستلزم اقدام برای همه انسان‌ها می‌باشد. (باربارتن، مترجم امیر ارجمند، ۱۳۸۹: ۱۱۵، ۱۱۶) توجه و دغدغه ابرازی دولت کانادا نسبت به امنیت انسانی قابل توجه است، ولی اعمال اجرایی و قضایی برخلاف این ادعا می‌باشد. اصلاحات قانون مصونیت کانادا اگر منافی هم داشت، برای شهروندان آمریکایی بود. (Poingracic-Speyer, 2014: 31) این قانون نسبت به دولت‌های متخلف عملیاتی نشد. در بخشی از گزارش تهیه شده برای وزارت امور خارجه کانادا آمده است که: «اگر ملاحظات سیاسی اجازه دهد دولت کانادا می‌تواند از اهرم اقتصادی و فشارهای مالی علیه حامیان تروریسم جهانی استفاده نماید.» (Peters and Zarate, 2015: 41) گروه‌های ذینفع احزاب سیاسی در داخل کانادا که منافی را براساس الگوی امنیتی منطقه آمریکای شمالی دنبال می‌کردند، به بهانه حمایت از قربانیان تروریسم بحران روابط ایران

و کانادا را هدایت نمودند. اقدامات پس از تصویب قانون این امر را بیشتر روشن ساخت که اینها بدون توجه به منافع ملی کانادا پیوندهای منطقه‌ای و فراملی داشته و به‌منظور حمایت از شرکا و متحدین انجام یافته است. این نحوه برخورد کانادا با ایران با عنایت به دیدگاه بوزان در نظریه مجموعه منطقه‌ای امنیت به‌عنوان وجه نظامی امنیت قابل توضیح می‌باشد.

۷. تحلیل اقدامات تقنینی کانادا

همانطور که در نظریه باری بوزان اشاره گردید، دولت کانادا بر پایه زمینه اجتماعی تهدید تروریستی که در نتیجه حادثه هوایی ۱۹۸۵ ایجاد شده بود، اقدام به امنیتی‌کردن تروریسم نمود و چون امنیت برابر با رهایی از تهدید می‌باشد. جامعه در انتظار مقابله با این تهدید بود. (ابراهیمی، ۱۳۸۶: ۴۴۲) اقدام کانادا در پیروی از ایالات‌متحده با توجه به درک منطقه‌ای از متقابل‌بودن امنیت در آمریکای شمالی قابل توجیه بنظر می‌رسد. (اسنایدر، ۱۳۸۰: ۲۹۶)

قانونگذار کانادا با تکیه بر نظریه امنیت جمعی برگرفته از منشور ملل متحد و با تأکید بر اینکه تروریسم تهدید علیه صلح و امنیت بین‌المللی می‌باشد و در همراهی با ایالات‌متحده سلب مصونیت دولت‌های حامی تروریسم را تصویب نمود. (The Special Senate Committee, 2011:72) هدف این بود که در مبارزه با تروریسم بجای تمرکز بر امور نظامی، سلب مصونیت قضایی جایگزین گردد. (اسنایدر، ۱۳۸۰: ۲۹۵) این اقدام خلاف حقوق بین‌الملل به بهانه جبران خسارت قربانیان تروریسم انجام شد. (justice.gc.ca, 2015:19) اما رویه اجرایی و قضایی کانادا پس از آن دلیل روشنی بر انحراف این قانون از اصول اولیه ادعا شده و ناموفق بودن این سیاست می‌باشد. درحال حاضر صدها کانادایی قربانی ترور بی‌گرامت مانده‌اند در حالی که دولت‌های حامی تروریست‌ها مشخص می‌باشند. (Fanusie, 2015:12) امنیت تیغ دولبه‌ای است که گاهی برخلاف منافع ملی عمل می‌کند. در مورد کانادا رضایت ملی رافراهم ننموده

چالش سیاسی تروریسم و دولت... ۱۶۷

است. بوزان این گونه پیچیدگی و تناقضات نهفته در انتخاب‌های سیاسی را معمای امنیت می‌نامد.

در حادثه بمب‌گذاری سال ۱۹۸۵ در هواپیما که وحشتناک‌ترین فاجعه تاریخ کانادا نامیده شد. (Majorcomm, 2010) ناتوانی دولت کانادا علت بی‌نتیجه بودن اقدامات طولانی و پرهزینه پلیسی و قضایی راجع به این حادثه بود. (Donald, 2014) تا حدی که نخست وزیر وقت به اشتباهات فراوان دولت کانادا اعتراف نمود و از مردم عذرخواهی کرد. (Harper, 2010)

براساس اظهار نظر نهایی کمیته ضد شکنجه «کانادا باید موضع خود را در مورد اجرای ماده ۱۴ کنوانسیون ضد شکنجه مشخص نماید یعنی در خصوص بررسی و اطمینان از تامین غرامت از طریق اعمال صلاحیت مدنی نسبت به همه قربانیان شکنجه با رعایت ملاحظات نهایی اقدام کند.» (UN Doc, 2005: 5(f)) اما کانادا بجای آن فقط نسبت به تروریسم قانونگذاری نموده است. به قول لرد بینگهام (Lord Bingham) در کمیته استیناف مجلس اعیان در پرونده جونز علیه عربستان سعودی «هر آنچه در روند تفکر بین‌المللی دارای ارزش و تاثیرگذاری می‌باشد، بایستی با قدرت قانونی قانونگذار از حداقل توصیه ای برخوردار گردد.» (Uk Parliament, 2006: 23) به نظر لرد هافمن: (Lord Hoffman) «دلیل قانونگذاری کانادا در این مورد خاص هنوز مشخص نشده است، اما به عنوان یک تفسیر از ماده ۱۴ و یا بیانی از حقوق بین‌الملل، من برای آن هیچ ارزشی قایل نیستم.» (Uk Parliament 2006: 56-57-58) پرسشی که مطرح می‌شود این است که چرا نقض قواعد آمره به عنوان دلیل سلب مصونیت دولت در اصلاحیه قانون کانادا پیش‌بینی نشد، بنظر برخی از حقوقدانان این وضعیت بایستی با گسترش استثنای قانونی ادامه یابد. اما ملاحظه روابط متقابل (یا مقابله به مثل) نگرانی مشاورین دولت در این ارتباط می‌باشد. (Harrington, 2012:17)

وزیر دادگستری در اولین سخنرانی خود هنگام تصویب اصلاحیه قانون

مصونیت؛ اراده دولت در رابطه با این قانون را تشریح نمود. (Hansard, 2011:31) در نطق پارلمانی مجلس نمایندگان؛ وزیر در مقام تبیین مشروعیت لایحه اظهار داشت: «واضح است که دادگاه‌های کانادایی نمی‌توانند مصونیت دولت‌خارجی را انکار نمایند و اگر کشوری را در فهرست دولت‌های حامی تروریسم قرار می‌دهند، تعهدات بین‌المللی را نقض نموده‌اند... قربانیان تروریسم اموال متعلق به یک کشور خارجی را با سلب مصونیت از آن دولت برای اجرای حکم معرفی می‌کنند. این قانون با به رسمیت شناختن حکم دادگاه‌خارجی منجر به تصمیم مشابه آن در کانادا می‌شود... این اقدام اقتباس از قوانین آمریکا می‌باشد.» (parl.gc, 2011: 96) وزیر دادگستری در دومین سخنرانی خود در مجلس سنای کانادا در ادامه و تایید مطالب مطرح شده در پارلمان اعلام نمود: «از سال ۲۰۰۵ اصلاح قانون مصونیت دولتی در مواردی چون شکنجه و جنایت علیه بشریت در دستور کار بود. اما در این لایحه روی تروریسم تمرکز شده است تا پشتیبانی سیاستمداران در احزاب سیاسی مختلف را به دست آورد، و کاهش وسعت پیشنهادات قبلی شاید راهی برای به دست آوردن حمایت حزب مقابل بوده‌است. قانون جدید برای قربانیان تروریسم یک نتیجه عملی در بر خواهد داشت ... تا یک کمیسیون تحقیق بتواند به وضعیت اسفبار بسیاری از قربانیان کانادایی رسیدگی نماید.» در زمان بحث این لایحه در کانادا، پیشنهاد شده بود به جای ایده فهرست حامیان تروریسم، سلب مصونیت نسبت به کشورهایی که معاهده استرداد با کانادا ندارد، اعمال شود. این اقدام با حقوق بین‌الملل سازگار است. در طول بحث‌های اطراف این لایحه در طی ۱۰۰ روز از سال ۲۰۰۵ وعده داده شده بود که در پارلمان به جرم و جنایات عظیمی که تحت تأثیر مصونیت دولت واقع شده است توجه می‌گردد. اما طرفداران این اصلاحات به‌سادگی منتقدان خود را با مبارزات انتخاباتی خسته کردند.

(Harrington, 2012)

آقای رنه پرووست^۱ استاد حقوق دانشگاه مک گیل^۲ با بیان مذاکرات قبل از تصویب قانون به ریشه یابی این اقدام دولت و فشارهای سیاسی مربوط به آن می پردازد. ایشان در نتیجه توجه ما را به سه نکته کلیدی جلب می کند.

اول، هیچ کنترل سیاسی توسط دولت بیش از تهیه فهرست دولت‌های حامی تروریسم وجود ندارد. این شیوه راه کاملاً بازی است برای احزاب و برای هرگونه ادعایی با پوشش تروریسم، مفهومی حقوقی که تعریف قانونی آن ناقص و با تفسیر باز سیاسی همراه است.

دوم، فهرست دولت‌های حامی تروریسم، به عنوان یک مانور سیاسی تلقی می شود؛ که با آرمان‌های راجع به حمایت از قربانیان اعمال تروریستی همخوانی ندارد. سابقه اقدام آمریکا نشان می دهد که نام و نشان همه دولت‌های حامی تروریسم در لیست منعکس نشده و بسیاری از عواملی که در تعیین حامیان تروریسم در نظر گرفته شدند، به تروریسم ارتباطی ندارد.

سوم، باید توجه کرد که چگونه و تا چه حدی این رویه آمریکا به عنوان یک مدل توسط کشورهای دیگر دنباله‌روی می شود. اقدام کانادا به یک رویکرد آمریکا ممکن است به عنوان اقدامی برای مشروعیت بخشیدن به هدف و فرایند سیاسی انجام گرفته در آن کشور تلقی شود. اگر تعدادی از کشورها با وضع قوانین مشابهی، هر کدام با تعریف و تعبیر خود از تروریسم و دستور گرفتن از روش سیاسی خاص خود مصونیت سایر دولت‌ها را سلب نمایند، ممکن است تاثیر سیستماتیک در روابط دیپلماتیک و ثبات روابط بین‌المللی ایجاد نماید. تعجب می کنم که دولت کانادا به این هشدار و به این مفاهیم گسترده بی توجه بوده است. (René, 2012:19)

مقصود بوزان از امنیت جامعه‌ای، واحدهای شبه دولتی مانند سیک‌ها هستند که اهمیت بین‌المللی دارند. (نصری، ۱۳۹۰: ۱۰۹) سیر وضع مقررات راجع به

1. Professor René Provost
2. Faculty of Law and Centre for Human Rights and Legal Pluralism, McGill University

مصونیت در کانادا از حادثه سال ۱۹۸۵ تا انتخابات ۲۰۱۵ حکایت از دیدگاه و برخورد خاصی با معمای امنیت جامعه‌ای می‌کند. برخورد سی ساله کانادا با دغدغه هویت سیک‌ها مناسب نبود. بلکه موجب فعال شدن مرزهای هویتی آن‌ها گردید. اما پس از انتخابات سال ۲۰۱۴ با تعیین یک نفر سیک به‌عنوان وزیر دفاع گمان می‌رود؛ رویکرد دولت تغییر نموده (Sajjan, 2015) و امنیت جامعه سیک را مانند امنیت ملی دانسته است. بوزان در پاسخ به این پرسش که امنیت چه کسی باید تأمین شود از «امنیت گروه‌های اجتماعی در حفظ میراث و فرهنگ خود» در کنار امنیت ملی یاد می‌کند. (نصری، ۱۳۹۰: ۱۱۶) او توصیه می‌کند که امور امنیتی را به امور اجتماعی سیاسی تبدیل نماییم. (نصری، ۱۳۹۰: ۱۲۸) گرایشهای ائتلاف جویانه کانادا در آمریکای شمالی در مبارزه با تروریسم با اصلاحات سال ۲۰۱۲ در قانون مصونیت دولتی و سلب مصونیت کشورهای حامی تروریسم که مشابه اقدامات ایالات متحده می‌باشد، در چارچوب امنیت منطقه‌ای بوزان قابل توجیه است.

اقدام کانادا و آمریکا راجع به سلب مصونیت و توقیف دارایی‌های ایران در سازمان ملل مقبولیت ندارد. به‌عنوان نمونه گروه‌کاری «سیاست‌گذاری سازمان ملل متحد در موضوع تروریسم»^۱ گزارشی را در سال ۲۰۰۲ منتشر کرد که طی آن راهبردهای اصلی سیاست سازمان ملل در مبارزه با تروریسم را مشخص ساخت. گزارش عمدتاً از شورای امنیت می‌خواهد فعالیت‌های کمیته ضد تروریسم^۲ را تقویت کند. (UN, 2002:43) شورای امنیت نیز تروریسم را به عنوان «جدی ترین تهدید برای صلح و امنیت بین‌المللی» در قرن بیست و یکم معرفی نموده است. (Allian, 2004:87) اما تاکنون ارکان ملل متحد راجع به سلب مصونیت از دولت‌های خاصی به‌عنوان حامی تروریسم هیچ تصمیمی نگرفته‌اند. همچنین با وجود گذشت چند سال؛ اقدام کانادا و آمریکا راجع به سلب

1. The Policy Working Group on the United Nations and Terrorism
2. Couter Terrorism Committee

مصونیت و توقیف دارایی‌های ایران در سایر کشورها تکرار نگردیده و در عرف بین‌المللی پذیرفته نشده است. تنها کشوری که بلافاصله از اقدام کانادا استقبال نمود، رژیم صهیونیستی بود. (Herb, 2012)

۸. تحول رویکرد کانادا

با توجه به نظریه امنیت جامعه‌ای، که از ویژگی‌های دیدگاه بوزان و همفکران وی می‌باشد؛ می‌توانیم اقدامات نظام حقوقی کانادا را تحلیل نماییم، ابتدا دولت با امنیتی دیدن درخواست‌های اقلیت سیک سیر قضایی و تقنینی را هدایت نمود ولی پس از گذشت زمان نه چندان طولانی پروژه امنیتی ندیدن (تبدیل امور امنیتی به سیاسی / اجتماعی) جایگزین دیدگاه قبلی گردید. (Trudeau, 2015)

اقدامات دولت کانادا در برابر اقلیت سیک موجب تهدید هویت آن‌ها گردید و همانگونه که باری بوزان می‌گوید احساس ناامنی واقعی یا خیالی قربانیان بالقوه و بالفعل ترور زمینه اقدام بعدی آنان را فراهم می‌کند. (نصری، ۱۳۹۰: ۱۰۹)

امنیت بر مبنای همکاری و مشارکت، در مرحله اول بر ممانعت از مخاصمات بین دولتی متمرکز است. همچنین از امنیت مبتنی بر همکاری برای حفظ امنیت کلیه افراد یا گروه‌ها در داخل کشور استفاده می‌شود. در این دیدگاه شنیده شدن صداهای غیردولتی نیز اهمیت دارد و اضافه بر تأکید بر توسعه گفت‌وگو و همکاری منطقه‌ای میان دولت‌ها، گفت‌وگوهای امنیتی غیر رسمی میان عناصر غیردولتی مانند نخبگان و دانشگاهیان نیز مورد توجه قرار می‌گیرد؛ به همین جهت، رویکرد مذاکره بمنظور تشویق امنیت مبتنی بر همکاری و مشارکت اضافه بر بازیگران داخلی، کنشگران و صداهای فراملی را نیز در سطح پایین‌تر و به‌عنوان مکمل مورد نظر قرار می‌دهد. (اسنایدر، ۱۳۸۰: ۲۹۷) در نظریه امنیت جمعی، قدرت‌های بزرگ منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در قالب یک اتحاد نظامی و غیرنظامی، از انواع توطئه‌ها و چالش‌های سیاسی و ... در راستای اضمحلال و نابودی دولت مرکزی بهره می‌گیرند. در این رابطه، می‌توان به توطئه‌ها و

چالش‌سازی‌های کانادا و آمریکا و دیگر هم‌پیمانان صهیونیستی- غربی در راستای منزوی نمودن کشورمان اشاراتی نمود. (بردبار و خواجه سروی، ۱۳۹۴: ۸۴) در دوران نخست وزیری هارپر، رویکرد اتخاذی کانادا در روابط با ایران با عنوان تهدیدانگاری آغاز به کار نمود. در دوره نخست وزیری ترودو، علاوه بر هم‌پیمانان کانادا؛ سیاستمداران جمهوری اسلامی ایران نیز به این جمع‌بندی رسیدند که توجه صرف به روابط سیاسی با برخی از کشورها نمی‌تواند راهگشای مطلق بحران اقتصادی کشورمان باشد؛ به همین سبب در دوره ریاست‌جمهوری آقای روحانی رویکرد تنش‌زدایی در روابط با غرب شکل گرفت در این دوران، محور اصلی در روابط با غرب بر اساس اعتمادسازی دوسویه بوده‌است که هم اکنون این رویکرد در حال اجرا شدن است. (بردبار و خواجه سروی، ۱۳۹۴: ۹۸) بنابراین دولت کانادا نیز بسوی امنیتی‌ندیدن ایران در مفهوم امنیت منطقه‌ای مشترک با ایالات متحده به پیش می‌رود.

۹. نتیجه‌گیری

در این مقاله به دنبال تحلیل علمی اقدامات کانادا در سلب مصونیت دولت ایران برآمدیم. در این راستا واقعیات حقوقی با نظریه‌های راجع به امنیت بویژه نظریه امنیت جامعه‌ای و امنیت منطقه‌ای بر اساس دیدگاه باری بوزان تطبیق داده شد، تا هدف کانادا در اتخاذ این رویه تقنینی و قضایی روشن گردد. رویه‌ای که به منافع ملی ایران آسیب می‌رساند.

پس از اینکه دیوان بین‌المللی دادگستری در قضیه دعوی آلمان علیه ایتالیا رأی به تأیید مصونیت قضایی آلمان داده و ایتالیا را مکلف به اصلاح مقررات سالب مصونیت نمود؛ گمان نمی‌رفت شاهد قانون‌گذاری راجع به نقض مصونیت باشیم، اما برخلاف این پیش‌بینی دولت کانادا با اصلاحات سال ۲۰۱۲ در قانون

مصونیت اقدام به سلب یکجانبه مصونیت دولت‌های به اصطلاح حامی تروریسم نمود. گرچه این قانون بر کلیه حملات تروریستی که از ابتدای سال ۱۹۸۵ به بعد اتفاق افتاده‌اند، حاکم بود، اما در مقام اجرا فقط اموال دولت ایران توقیف شد. این بازداشت اموال بنفع چند شهروند آمریکایی که قربانی حوادث سرزمین‌های اشغالی بودند، انجام گرفت. این اقدام حاکی از همگرایی کامل کانادا با آمریکا و اسرائیل است. گویا گروه‌های ذینفع و احزاب سیاسی در داخل این کشورها منافع مشترکی را در همگرایی دنبال می‌کنند. (مشیرزاده، ۱۳۸۹: ۶۱-۶۲)

دعوی با دعاوی اقامه شده علیه ایران در ارتباط با حوادث به اصطلاح تروریستی لبنان و فلسطین مشابهت دارد. در شرح دادرسی‌های راجع به دعوی بازماندگان قربانیان هواپیمای مسافربری خطوط هوایی هند؛ به تشریح برخورد دوگانه و مغرضانه حاکم بر دادگاه‌های کانادا و همچنین بر قوه‌مقننه و اجرائیه این کشور زیرا نتیجه مشترک همه این اقدامات بنفع قربانیان حوادث اسرائیل می‌باشد. این اقدامات که در رابطه با حل معمای امنیت صورت گرفته است علاوه بر این که به اعتراضات داخلی همراه بوده است، مورد تأیید خرد جمعی جامعه بین‌المللی نیز واقع نگردیده است.

بر اساس یافته‌های تحقیق حاضر در چارچوب یک آینده‌نگری سیاسی می‌توان چشم‌انداز اقدامات کانادا را پیش‌بینی نمود. براساس الگوی امنیت جامعه ای بوزان، دولت کانادا که برخلاف ژاپن نتوانست از بمب‌گذاری تروریستی جلوگیری نماید، ابتدا با رویکرد امنیتی مطابق الگوی امنیت جامعه‌ای درصدد برخورد با اقلیت سیک بود ولی اکنون پس از سی سال پر فراز و نشیب با رویکرد امنیتی ندیدن مسائل اجتماعی سیاسی مربوط به اقلیت سیک روبرو است و از طرف دیگر با تغییر تدریجی الگوی امنیت منطقه‌ای آمریکای شمالی مواجه می‌باشد. بنابراین عقب نشینی دولت کانادا و تغییر مواضع سیاسی و اصلاح مقررات و رویه اجرایی و قضایی در درازمدت پیش‌بینی می‌شود.

در این پژوهش، نویسندگان درصدد بوده‌اند تا با استفاده الگوی راجع به امنیت

بویژه نظریه باری بوزان، تبیینی علمی از رویکرد کانادا در سلب مصونیت دولت ایران ارائه دهند. بر این اساس کانادا در برخورد سیاسی، حقوقی خود با ایران تحت تأثیر فضای بین‌المللی تجدیدنظر می‌نماید. همچنان که پس از توافق‌نامه موسوم به برجام دیدگاه آمریکا نسبت به ایران تغییر یافته است؛ پیش‌بینی می‌شود، همزمان با توقف اقدامات خشن قضایی؛ ارتباط سیاسی با ایران نیز برقرار گردد.

چالش سیاسی تروریسم و دولت... ۱۷۵

ابراهیمی، نبی الله، (۱۳۸۶)، «تأملی بر مبانی و فرهنگ مکتب کپنهاگ»، مجله سیاست خارجی، شماره ۸۲.

اسنادیدر، کریگ ای، (۱۳۸۰)، «ساختارهای امنیت منطقه‌ای، ترجمه محمود عسگری»، مجله راهبرد، شماره ۲۱.

بارباراتن، تیگر شتروم، (۱۳۸۹) «امنیت انسانی و حقوق بین‌الملل»، ترجمه اردشیر امیر ارجمند، تهران، انتشارات مجد.

بردبار، احمد رضا، خواجه سروی، غلامرضا، (۱۳۹۴)، «نقش انگلستان در ایجاد چالش‌های هسته‌ای ایران بر اساس نظریه امنیت جمعی»، فصل‌نامه مطالعات راهبردی بسیج، شماره ۶۶.

بزرگمهری، مجید، (۱۳۸۷)، «تعریف سازمان ملل متحد از پدیده تروریسم، مروری بر اسناد مصوب و دیدگاه‌های صاحب‌نظران»، مجله مطالعات سیاسی، زمستان ۱۳۸۸.

بوزان، باری و همکاران. (۱۳۸۶). «چارچوبی تازه برای تحلیل امنیت». ترجمه طیب، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

بوزان، باری، (۱۳۸۷). «امنیت، کشور «نظم نوین جهانی» و فراسوی آن». ترجمه پارساپور، فصلنامه امنیت ملی و مدیریت بحران، ۸۵-۱۱۰.

بوزان، باری، (۱۳۸۹) «مردم، دولت‌ها و هراس» ترجمه رحمن قهرمانپور تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی، چاپ دوم.

بوزان، باری، (۱۳۸۷)، مناطق و قدرتها: ساختار امنیت بین‌الملل، ترجمه رحمن قهرمانپور، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.

بیرو، آلن، (۱۳۸۰)، فرهنگ علوم اجتماعی، ترجمه باقر ساروخانی، چاپ چهارم، تهران، انتشارات کیهان.

پورسعید، فرزاد، (۱۳۸۸)، «تحول تروریسم در روابط بین‌الملل»، فصل‌نامه مطالعات راهبردی، شماره ۴۶، زمستان ۱۳۸۸.

تدینی، عباس و کازرونی، سیدمصطفی، «مسئولیت بین‌المللی دولت‌های ارسال‌کننده تسلیحات به گروه‌های تروریستی درسوریه»، فصل‌نامه راهبرد، شماره ۷۷، زمستان ۱۳۹۴.

حبیبی‌مجنده، محمد و همکاران (۱۳۹۳)، «نقد عملکرد ایالات متحده آمریکا در نقض مصونیت قضایی دولت‌ها در آینه حقوق بین‌الملل و رأی ۲۰۱۲ دیوان بین‌المللی دادگستری»، مجله حقوقی بین‌المللی، شماره ۵۱.

زمانی، سید قاسم، (۱۳۹۴)، «ماهیت حقوقی داعش در حقوق بین‌الملل: دولت یا بازیگر غیر

- دولتی»، فصلنامه دولت پژوهی، سال اول شماره ۱
 سرمد، زهره و بازرگان، علی و حجازی، الهه، (۱۳۸۵)، روش های تحقیق در علوم رفتاری،
 تهران، انتشارات آگاه.
 سلیمانی، رضا، (۱۳۸۵)، «آشتگی معنایی تروریسم»، فصلنامه علوم سیاسی، شماره ۳۶،
 زمستان ۱۳۸۵.
 سمیعی اصفهانی، علیرضا و بهرامی، سجاد و افشاری، داود (۱۳۹۴)، «مبارزه با تامین مالی
 تروریسم در پرتو اسناد بین المللی»، فصلنامه مطالعات بین المللی پلیس، شماره ۲۲،
 تابستان ۱۳۹۴.
 شهنازی، روح اله، (۱۳۹۴)، «اقتصاد سیاسی شکل گیری گروه های تروریستی در ایران و جهان
 اسلام و نقش مجتمع های نظامی - صنعتی آمریکا»، مجله جستارهای اقتصادی ایران، دوره
 ۱۲، شماره ۲۴، پاییز و زمستان ۱۳۹۴.
 طارمی، کامران، (۱۳۹۴)، «تحلیلی بر عوامل پیدایش و رشد سریع دولت اسلامی در سوریه و
 عراق»، پژوهشنامه روابط بین الملل، شماره ۳۰، تابستان ۱۳۹۴.
 عبداللهی، محسن، (۱۳۹۴)، «تروریسم بین المللی به مثابه استثناء در حال ظهور قاعده
 مصونیت دولت: بررسی قانون جدید کانادا- مصونیت در حقوق بین الملل»، تهران،
 انتشارات گنج دانش.
 مشیرزاده، حمیرا، (۱۳۸۹)، تحول در نظریه های روابط بین الملل، چاپ پنجم، تهران، انتشارات
 سمت.
 نادری، عزت الله و سیف نراقی، (۱۳۹۳)، روش های تحقیق و چگونگی ارزشیابی آن در علوم
 انسانی، تهران، انتشارات ارسباران.
 نصری، قدیر، (۱۳۹۰)، «تأملی نظری در یافته ها و دشواریهای باری بوزان در بررسی
 امنیت»، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال چهاردهم، شماره چهارم.
 واعظی، محمود، (۱۳۸۵)، «تحولات سازمان همکاری شانگهای و عضویت ایران»، مطالعات
 آسیای مرکزی و قفقاز، شماره ۵۳.

ب) انگلیسی

Abubakar, Aminu, (2014), "Boko Haram Mount Dynamic
 Raid, Rob Bank, In Looting Spree," in:
 (<http://www.businessinsider.com/afpbokoharammount-dynamite-raid-rob-bank-in-lootingspree-2014-11>)

- AlAzm, Amr, AlKuntar, Salam&BrianI.Daniels, (2014), "ISIS' Antiquities Sideline," in: (<http://www.nytimes.com/2014/09/03/onion/isis-antiquities-sideline.html?>)
- Allian, Jean, (2004), "The Legacy of Lockerbie: Judicial Review of Security Council Actions or the First Manifestation of Terrorism as a Threat to International Peace?" *Indian Journal of International Law*, Vol. 44.
- Antiterrorism, campaign, (2011), in: (<http://www.canada.ca/en/campaign/antiterrorism>) Accessed 10 June 2015.
- Brass, Paul B., (2003), "Elite Interest, Popular Passions and Social Power...", in: www.paulbrass.com. (Accessed 10 December 2015).
- Brown's, Judge (2014), "Iran To Forfeit \$7M In Canadian Assets For 'Supporting Terrorism'," in: (<http://www.cbc.ca/news/canada/iran-to-forfeit-7m-in-canadian-assets-for-supporting-terrorism-1.2580632>)
- Campion-Smith, Bruce & Shephard, Michelle, (2015), "RCMP Charge John Maguire and Two Others in Terror Investigation," in: (<http://www.thestar.com/news/canada/2015/02/03/rcmp-to-announce-terrorism-arrest-and-charges-at-3-pm.html>)
- Callimachi, Rukmini, (2014), "Paying Ransoms, Europe Bankrolls Qaeda Terror," in: (http://www.nytimes.com/2014/07/30/world/africa/ransoming-citizens-europe-becomes-al-qaedas-patron.html?_r=0)
- Chase, Steven, (2015), "Canadian Soldiers Ordered to Leave Region Threatened by Boko Haram," in: <http://www.theglobeandmail.com/news/politics/canadian-soldiers-ordered-to-leave-region-threatened-by-boko-haram/article23193519/>)
- Chase, Steven, (2014), "Canadian Soldiers Ordered to Leave Region Threatened by Boko Haram," in: (<http://www.theglobeandmail.com/news/politics/canadian-soldiers-ordered-to-leave-region-threatened-by-boko-haram/article23193519/>)

- Chulov, Martin, “How An Arrest In Iraq Revealed ISIS’s \$2bnJihadistNetwork,”in:(<http://www.theguardian.com/world/2014/jun/15/iraq-isis-arrest-jihadists-wealth-power>)
- Cohen, David, (2014), “Confronting New Threats In Terrorist Financing”, *Remarks Before The Center For A New American Security*, March 4, 2014.
- CTV News (Canada), (2015), “Canadian Killed Fighting for ISIS in Syria: Report,” in: (<http://www.ctvnews.ca/world/canadian-killed-fighting-for-isis-in-syria-report-1.2189105>)
- Dbpedia.org. “Air_India,” (2011)in: http://fr.dbpedia.org/page/Vol_182_Air_India. (Accessed 15 January 2016).
- Donald, George, (2014), “Air India Flight 182. 11 7.” In: http://www.publicsafety.gc.ca/prg/ns/ai182/_fl/Kirpal-ai-en. (Accessed 10 January 2016).
- Fantz, Ashley, (2015), “How ISIS Makes (And Takes) Money,” in :(<http://www.cnn.com/2015/02/19/world/how-isis-makes-money/>)
- Fanusie, Yaya J., (2015), “Terrorist Financing and the Implications for Canada”. *TestimonybeforetheForeign AffairsSubcommitteeonInternationalHumanRights*, Ottawa, Canada.
- Gretchen Peters & Juan Zarate, “How Financial Power Can Be Used To Save Iconic Species From Extinction,” *Business Insider*, April 22, 2015.
- Government of Canada, (2012), in: <http://www.international.gc.ca/media/aff/news-communicues/2012/09/07a.aspx?view=d&lang=eng>
- Hansard,(2012),”HousePublications”.in:<http://www.parl.gc.ca/HousePublications/Publication.aspx?Pub=Hansard&Doc=17&Parl=41&SES=1&Language=E&Mode=1#SOB-4263105>. (Accessed 13 January 2016).
- Harper, Stephen, (2010) “stephen harper will say sorry to air India familie”.in: <http://www.thestar.com/news/>

- canada/2010/06/22/stephen_harper_will_say_sorry_to_air_india_families.html*. (Accessed 12 June 2015).
- Harrington, Joanna. (2012) "If not torture, then how about terrorism – Canada amends it's State Immunity Act", *European journal of international law*.v76.
- Herb, Keinon, (September 9, 2012). "World must follow Canada's lead, cut Iran ties". *The Jerusalem Post*. Retrieved Desember 10, 2015.
- Kalron, Nir, (2015) "Africa's White Gold Of Jihad: Al-ShabaabAndConflictIvory,"in:(<http://elephantleague.org/project/africas-white-gold-of-jihad-al-shabaab-and-conflict-ivory/>)
- Keatinge, Tom, (2014), "The Role of Finance in Defeating Al-Shabaab," The Royal United Services Institute for Defense and Security Studies, in: (https://www.rusi.org/downloads/assets/201412_WH_R_2-14_Keatinge_Web.pdf)
- Internatinal Court of Justice, (2012), "Case concerning Jurisdictional Immunities of the state" (*Germany v. Italy: Greece intervening*) ICJ Reports 2012, para 57. In:<http://www.icj-cij.org>. And in: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&case=143&p3=4> / <http://www.icj-cij.org/docket/files/143>. (Accessed 18 January 2016).
- Jones, Peter, (2014), "Elephant Poaching on Rise in Lord's Resistance Army Stronghold," in: (<http://www.reuters.com/article/2014/05/14/us-congodemocratic-poaching-kony-idUSKBN0DU1AR20140514>)
- justice.gc.ca, (2015), "Canada's System of Justice". In: [justice.gc.ca](http://www.justice.gc.ca).
- MacCharles, Tonda, (2010) "Stephen Harper will say 'sorry' to Air India families." *Ottawa: Ottawa Bureau*. In:http://www.thestar.com/news/canada/2010/06/22/stephen_harper_will_say_sorry_to_air_india_families.html. (Accessed 10 January 2016).
- Majorcomm, (2010) "majorcomm." in: <http://www.majorcomm.ca>. (Accessed 10 January 2016).

- Mavin, Duncan, (2015), “Calculating the Revenue from Antiquities To Islamic State,” in : (<http://www.wsj.com/articles/calculating-the-revenue-from-antiquities-to-islamic-state-1423657578>)
- Mendick, Robert, (2014), “Terror Financiers Are Living Freely In Qatar, U.S. Discloses”, *The Telegraph (U.K.)*
- Mauldin, William, (2014), “U.S. Calls Qatar, Kuwait Lax Over Terror Financing,” in: (<http://www.wsj.com/article/s/u-s-calls-qatar-kuwait-lax-over-terror-financing-1414108799>)
- Murdock, Heather, (2014), “Analysts: Nigeria’s Boko Haram Funding Vast, Varied,” (<http://www.voanews.com/content/analysts-nigerias-boko-haram-funding-vast-varied/1875921.html>)
- Palmer, Randall, and David Ljunggren, (2012), “Canada closes embassy in Iran, to expel Iranian diplomats.” In: <http://www.reuters.com/article/us/iranidUSBRE88615120120907>.
- parl.gc, (2011) “Debates.128.” In: http://www.parl.gc.ca/Content/Sen/Chamber/411/Deates/039db_2011-12-08-e.htm#46. (Accessed 13 January 2016).
- Peters, Gretchen, and Juan Zarate, (2015) “How Financial Power Can Be Used to Save Iconic Species from Extinction.” In: <http://www.businessinsider.com>. 4 22. <http://www.businessinsider.com/how-earth-sanctions-can-save-iconic-species-from-extinction-and-make-the-world-safe>. (Accessed 20 January 2016).
- Phys.org, (2015) “Study: Charcoal Production by Al-Shabaab Increases in Survey Area,” in: (<http://phys.org/news/2015-02-charcoal-production-al-shabaab-survey-area.html>)
- Poe, Ted, (2014), “How Poaching Fuels Terrorism Funding,” in: (<http://www.cnn.com/2014/10/22/opinion/poe-poaching-terrorism-funding/>)
- Poingratic-Speyer, Monika, (2014), “The modest career of the Justice for Victims of Terrorism Act” *Canadian International Lawyer*, v.1.

- Public Safety Canada, (2014), "2014 Public Report on the Terrorist Threat to Canada", in: (<https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/2014-pblc-rpr-trrrst-thrt/2014-pblc-rpr-trrrst-thrt-eng.pdf>)
- Publicsafety, (1985) "publicsafety." In: <http://www.Publicsafety.gc.ca> and in: <http://www.publicsafety.gc.ca/cnt/ntnl-scrct/cntr-trrrsm/r-nd-flght-182/index-eng.aspx>. (Accessed 12 January 2016).
- René, Provost, (2012) "Canada's Alien Tort Statute." *The European Journal of International Law* .V.78.
- Roggio, Bill, (2013), "Canadian Terror Plot Linked To AlQaeda In Iran," in: http://www.longwarjournal.org/archives/2013/04/canadian_terror_plot.php
- Sajjan, Harjit, (2015), "MP for Vancouver South, named minister of defence." In: <http://www.cbc.ca/news/canada/british-columbia/harjit-sajjan-mp-vancouver-south-defence-minister-1.3303667>. (Accessed 11 January 2016).
- Shelley, Louise, (2014), "Blood Money: How ISIS Makes Bank," in: (<https://www.foreignaffairs.com/articles/iraq/2014-11-30/blood-money>)
- Tracy, Edward, v. "The Iranian Ministry of Information and Security," (2014) in: (<http://www.canlii.org/en/on/onsc/doc/2014/2014onsc1696/2014onsc1696.html>)
- The Guardian (2015), "Two Men Convicted of Terrorist Plot to Attack New York-Toronto Train," in: (<http://www.theguardian.com/world/2015/mar/21/two-men-convicted-of-terrorist-plot-to-attack-new-york-toronto-train>)
- The Special Senate Committee, (2011), *Freedom and the Complex Terrorist Threat: Positive Steps Ahead*. Ottawa: The Special Senate Committee on Anti-terrorism, Security (Canada).
- Trudeau, Justin, (2015) "I'll end ISIS combat mission, restore relations with Iran." In: <http://www.cbc.ca/news/politics/justin-trudeau-i-ll-end-isis-combat->

- mission-restore-relations-with-iran-1.3124949*.
(Accessed 14 January 2016).
- UK parliament, (2006) “*Jones v. Saudi Arabia*”. In: *www.publications.parliament.uk/pa/ld200506/.../jones.p...* (Accessed 16 January 2016).
- United Nations Doc, (2005). “UNDoc.CAT/C/CR/34/CA” (2005) at para. 5(f). In: *http://www.un.org.http://www.un.org/UNDoc.CAT/C/CR/34/CAN(2005)*. (Accessed 19 January 2016).
- UN, Policy Working Group, (2002),” Report of the Policy Working Group on the United Nations and Terrorism”. *United Nations Security Council*, 15 August (2014), Resolution 2170
- UN. , (2004) *United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property*.
- U.S. Department of the Treasury, (2011), “Treasury Targets Key Al-Qa’ida Funding and Support Network Using Iran as a Critical Transit Point,” in: (*http://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/tg1261.aspx*)
- U.S. Department of State, (2011) “Country Reports On Terrorism 2013”, in: (*http://www.state.gov/j/ct/rls/crt/2013/*)
- U.S. Department of the Treasury, (2013) Press Release, “Treasury Designates Al-Qa’ida Supporters in Qatar and Yemen”, December 18, 2013. (*http://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/jl2249.aspx*)
- Web.archive.org, (2011) *http://web.archive.org.http://web.archive.org/web/20110930215833*. (Accessed 20 January 2016).
- Wikipedia, (2014) *Air India Flight 182*. *https://en.wikipedia.org/wiki/Air_India_Flight_182*. (Accessed 21 January 2016).
- Willsher, Kim, (2014) in: *http://www.theguardian.com/world/2014/sep/15/world-leaders-pledge-defeat-isis-paris-summit*

چالش سیاسی تروریسم و دولت... ۱۸۳

www.farsnews.com/newstext.php?nn=13910617000617.

(Accessed 10 Janury 2016).

www.theguardian.com/world/2014/sep/15/world-leaders-pledge-defeat-isis-paris-summit